

P r i k a z i i o s v r t i

EUHARISTIJA – SREDIŠTE POVIJESTI SPASENJA

R. Cantalamessa, *L'eucaristia nostra santificazione. Il mistero della cena*, Editrice Ancora, Milano 1989., 141 stranica.

Važnost i ulogu sakramenta euharistije u cjelokupnom životu Crkve i svakog pojedinog vjernika, potrebno je uvijek iznova isticati. Euharistijsko otajstvo, kako je poznato, može se i treba obraditi s različitih gledišta, primjerice dogmatskoga, ekleziološkoga, ekumenskoga, duhovnog itd. Knjiga poznatog talijanskog teologa i duhovnog učitelja R. Cantalamesse prinos je duhovno-ekleziološkom pristupu sakramentu euharistije. Autorova temeljna nakana jest izložiti otajstvo euharistije ukoliko osigurava kršćaninu sjedinjenje (jedinstvo) s Kristom te razvija jedinstvo među samim kršćanima. Temeljna postavka, koju će autor razraditi u sedam poglavlja, jest da euharistija čini središte cjelokupne povijesti spasenja, koja, s druge strane, biva promatrana i tumačena u svjetlu euharistijskog otajstva. Knjiga bi se mogla podijeliti na dva dijela, tako da prvo poglavlje čini cjelinu s posljednja dva. Doista, ova tri poglavlja obrađuju otajstvo euharistije pod vidom *figure (memoria)* (I pog.), *prisutnosti* (predzadnje) te *iščekivanja* (zadnje poglavlje).

Drugi dio knjige čine četiri središnja poglavlja, koja obrađuju euharistijsko otajstvo u povezanosti s otajstvom Crkve: II. *Euharistija tvori Crkvu po posvećenju*; III. *Euharistija tvori Crkvu po pričesti*; IV. *Euharistija tvori Crkvu po kontemplaciji*; V. *Euharistija tvori Crkvu po nasljedovanju*. Premda ova četiri poglavlja čine cjelinu, predstaviti ćemo ih jedno po jedno.

I. *Euharistija u povijesti spasenja* (str. 7-17). Na početku knjige autor se pita koje mjesto zauzima euharistija u povijesti spasenja i odmah odgovara: euharistija ne zauzima jedno određeno mjesto u povijesti spasenja, nego je zauzima posvema tj. čitavu. Drugim riječima, euharistija je prisutna u povijesti spasenja na tri načina: u Starom zavjetu kao *figura*, u Novom kao *događaj*, a u vremenu Crkve kao *sakrament*. Figura anticipira te pripravlja događaj, a sakrament ga "produžuje" i aktualizira. Potom, nakon što je nabrojio starozavjetne figure euharistije (mana, Izakovo žrtvovanje, pashalno janje, židovska Pasha, str. 7-10), piše da su one samo memorija i iščekivanje prave Pashe, koja je Krist (usp. 1 Kor 5,7). Objasnjavajući židovsku Pashu u svjetlu evanđeoskih izvještaja, autor zaključuje da je Krist prava Pasha ili Euharistija, ustanovljena u događaju Kristove smrti i uskrsnuća. Ipak, dodaje da je čitavo Presveto Trojstvo uključeno u ustanovljenje euharistije: Sin koji se prinosi, Otac kojemu se prinosi, Duh Sveti u kojemu se prinosi. Bilo bi pogrešno misliti, naglašava autor, da je Bog Otac korisnik euharistije, tj. Kristove žrtve. Pravi korisnik je čovjek! Otajstvo, jednom izvršeno u Cenakulu i na Kalvariji, je neponovljivo. Ipak, sakrament ga obnavlja svaki put kada ga slavi. Dakle, liturgija uvijek iznova obnavlja Kristovu žrtvu za braću. Na jedan otajstven način vjernici, u slavljenju euharistije, postaju suvremenici događaja Kristove smrti, a istodobno, euharistija, uvijek iznova, događaj križa čini prisutnim Bogu Ocu. To je moguće zahvaljujući djelovanju Duha Svetoga u kojemu je Krist sebe žrtvovao.

II. *Euharistija tvori Crkvu po posvećenju* (str. 18-30). Hoteći smjestiti euharistiju u središte bilo svemira bilo Crkve, autor se služi slikom triju koncentričnih krugova: najveći bi bio cjelokupni svemir; unutar bi bio jedan manji koji je Crkva, te, napokon, unutar Crkve bio bi još manji krug, koji je Euharistija. Doista, euharistija ne samo da se nalazi u središtu Crkve; ona tvori Crkvu, na način da ova raste u intenzitetu, u kvaliteti, budući da se, po euharistiji, progresivno preobražava na sliku Krista, svoje Glave. Na posljednjoj večeri Krist je naredio da se obnavlja čin njegova sebedarja Ocu (usp. Lk 22,19; Iv 13,15). U to otajstvo darivanja On želi uključiti i svoje tijelo, koje je Crkva; drugim riječima, Krist nije posvema prinesen Ocu, sve dok i jedan član njegova tijela to ne bude. U gesti *fractio panis* Krist je "slomio" sama sebe, prinoseći se kao žrtva u potpunoj poslušnosti Ocu, sve do smrti. U riječima: "Uzmite i jedite; ovo je moje tijelo koje se za vas predaje" (Mt 26,26; Lk 22,19), Krist, u činu davanja hvale Bogu Ocu, sjedinjuje sa sobom svećenika (svakog kršćanina). Drugim riječima, što netko (službenik ili bilo koji kršćanin) savršenije sebe prinese Bogu Ocu, to više (stvarnije) prinosi Ocu i Krista. To je moguće u snazi jedinstva koje postoji između Krista i njegovih udova. Doista, postoje dva "prinosa" i dva "dara" na oltaru:

ono što treba postati Kristovo tijelo i krv te ono što treba postati Kristovo otajstveno tijelo. Od ovog drugog Duh Sveti čini vječnu žrtvu, ugodnu Bogu Ocu (kako se moli u drugoj epiklezi treće euharistijske molitve). U tom smislu euharistija tvori Crkvu, tj. od Crkve čini euharistiju (žrtvu hvale). Krist je žrtvovao svoje tijelo (život) i prolio svoju krv (smrt) za sve, te sve poziva da budu njegovi dionici. Dakle, svatko može postati euharistija; štoviše, svaki kršćanin treba biti živa žrtva hvale - tj. euharistija u zajedništvu s Kristom.

III. *Euharistija tvori Crkvu po svetoj pričesti* (str. 31-44). Cilj je euharistije učiniti nas sličnima Isusu Kristu, tj. po pričesti Krist nas potiče da se suobličimo Njemu te da živimo životom koji je u Njemu. To je moguće zahvaljujući Njegovoj ulozi glave i srca čitavoga tijela. U pričesti Krist nas čini sličnima sebi, naše osjećaje svojim, naše želje svojim, naš način mišljenja i djelovanja svojim (usp. Fil 2,5). Po zajedništvu s njegovim tijelom i krvlju, moguće nam je oživjeti svaki trenutak i svako iskustvo Kristova života. Snagom euharistije postajemo s Isusom jedan duh, a taj "jedan duh" jest Duh Sveti. Dakle, u pričesti, Isus nam dolazi kao onaj koji nam uvijek iznova dariva Duha Svetoga, na način da postajemo dionici njegova duhovnog pomazanja. Po Kristu, tj. po svetoj pričesti, stupamo u zajedništvo i s Ocem. U euharistiji Krist je prisutan *naravno* (sa svojom dvostrukom naravi, božanskom i ljudskom) i *osobno* (kao Sin, druga božanska osoba). Bog Otac i Duh Sveti, na izravan način, prisutni su samo *naravno* (zbog jedinstva božanske naravi), a *osobno* samo na neizravan način (snagom prožimanja božanskih osoba). Ipak, po svetoj pričesti stupamo u otajstveno zajedništvo, istinsko i duboko, s čitavim Presvetim Trojstvom. Bilo bi to vertikalno gledanje pričesti; postoji i tzv. horizontalno, naime zajedništvo s braćom kršćanima. Kristovo tijelo, Crkva, oblikovano je po uzoru na euharistijski kruh, koji ostvaruje jedinstvo među različitim udovima. Drugim riječima, ono što znakovi kruha i vina izražavaju na vidljivom planu (jedinstvo materije), sakrament euharistije ostvaruje na nutarnjem, duhovnom planu (jedinstvo vjernika).

IV. *Euharistija tvori Crkvu po kontemplaciji* (str. 45-59). Dugo su euharistija i kontemplacija bile gledane kao dva različita, i gotovo paralelna, puta prema kršćanskom savršenstvu. Prvu se je nazivalo *otajstveni* ili *objektivni*, a drugu, *mistični* ili *subjektivni* put. Pogrešno ih je razdvajati, budući da se radi o jednom te istom putu. U temelju svega stoji sakramentalni život, dakle 'otajstava', koja nas dovode u neposredni i objektivni kontakt sa spasenjem. Ipak, potrebno je da se sa sakramentalnim životom udruži i jedan nutarnji, duhovni život, tj. da objektivno spasenje, ponuđeno po sakramentima, postane subjektivno. Eto zbog čega se kaže da svaka kršćanska krepost izvire iz kontemplacije. Ona je prijeko potreban put kako bi se prešlo od sakramentalnog zajedništva s Kristom (po pričesti) k

njegovu nasljedovanju u svagdanjem životu. Dakle, put kršćanskog savršenstva vodi od otajstava ka kontemplaciji, a od kontemplacije k akciji. Euharistijski memorijal ima dvostruki značaj: *teološki* i *antropološki*. U teološkom smislu, memorijal se sastoji u obnavljanju sjećanja na Isusa, pred Bogom Ocem, tj. u zazivanju Oca da se sjeti onoga što je Sin učinio za nas. Drugim riječima, molimo Oca da nas se sjeti. U antropološkom smislu, euharistijski memorijal sastoji se u našem sjećanju na Isusa i ono što je za nas učinio. Dakle, potrebno je da iz sjećanja na Isusa crpimo snagu za svakodnevni život. U tom smislu, duhovni plod euharistije nije drugo doli neprestano sjećanje na Isusa. Preko njega (tj. po kontemplaciji) Bog prebiva u duši te je čini vlastitim hramom (usp. sv. Bazilije, *De bapt.*, I,3).

V. *Euharistija tvori Crkvu nasljedovanjem*(str. 59-71). Isus nam je dao primjer (*"Dao sam vam primjer, da i vi činite kao što ja vama učinih"* - Iv 13,15) života za druge; života koji je postao kao "kruh lomljeni za život svijeta". Svojim životom Isus ustanovljuje *diakoniu*, tj. službu, uzdižući je na temeljni zakon svih odnosa u Crkvi. Čitava Crkva, karizmatička i hijerarhijska, ustanovljena je za službu koja, po primjeru Krista, treba biti besplatna te obavljena u poniznosti i bratskoj ljubavi. Ipak, treba znati razlikovati službu koju smo dužni braći od one koju smo dužni Bogu. Naime, postoji stvarna opasnost sekularizacije, odnosno tendencija da se služba dužna i učinjena čovjeku poistovjeti sa službom Bogu. Radi se o opasnosti koja se odnosi nadasve na svećenike koji katkad zanemaruju službu Riječi kako bi se posvetili tisući drugih poslova. Današnja Crkva mora osobitu brigu posvetiti siromasima, koji su na poseban način slika Krista siromašnoga.

VI. *Euharistija kao Gospodinova stvarna prisutnost* (str. 72-90). Svako kršćansko otajstvo, dakle i euharistija, posjeduje trostruku dimenziju: ono je sjećanje (memorija) prošloga; prisutnost (posadašnjenje) milosti te iščekivanje potpunog ispunjenja u vječnosti. Bog, *"onaj koji jest, koji je prisutan"* (Izl 3,14), prisutan je za čovjeka. Štoviše, postaje čovjekom kako bi mogao biti s čovjekom. U ovom procesu božanske 'susretljivosti' prema čovjeku (stvaranje, objava, utjelovljenje), euharistija je posljednji stupanj. Ona je u odnosu kako s pashalnim otajstvom tako i s utjelovljenjem; memorijal je jednog događaja - Pashe, ali je i prisutnost jedne osobe - utjelovljene Riječi, koja je tijelom postala, a tijelo je postalo 'živi kruh', tj. euharistija (stvarna prisutnost utjelovljene Riječi). Glede stvarne prisutnosti Krista u euharistiji unutar kršćanstva su se razvile tri različite tradicije: latinska, pravoslavna te protestantska.

U latinskoj tradiciji neprijeporno središte euharistijske akcije, iz koje izvire i Kristova stvarna prisutnost, jest trenutak posvete u kojemu, u liku službenika, sam Isus govori i djeluje. Radi se, dakle, o

jednom kristološkom realizmu: 'kristološkom', jer je Krist kako objekt tako i subjekt euharistije; 'realizmu', jer je Krist uistinu prisutan na oltaru. Tridentski sabor precizirao je tu istinu koristeći se trima priložima: *vere, realiter, substantialiter*. Latinska je tradicija, kao reakcija na krivo učenje Berengara (Krist prisutan samo kao simbol), došla u opasnost da završi u "grubom" realizmu. Da se to izbjegne, govorilo se je da je Krist u euharistiji stvarno prisutan, ali na sakramentalni način: znak ne isključuje stvarnost, nego je čini prisutnom.

Pravoslavna tradicija naglašavala je djelovanje Duha Svetoga kao onoga koji tvori euharistiju. Drugim riječima, Duh Sveti Kristovim riječima podjeljuje učinkovitost i snagu, tako da kruh i vino postaju njegovo tijelo i krv.

Protestantska teologija stavila je naglasak na uvjete u kojima se slavi euharistija, tj. na vjeru onih koji je slave, na vjeru kao ono što "prima" euharistiju. Dakle, vjera je neophodna da bi Kristova prisutnost u euharistiji bila ne samo "stvarna" nego i "personalna", tj. euharistija treba postati susret dviju osoba.

Stvarna Kristova prisutnost u euharistiji morala bi izazvati jak osjećaj štovanja, nježnosti i ljubavi prema sakramentalnom Isusu. Potrebno je iskusiti njegovu prisutnost kako bi se, na pravi način, moglo častiti Isusa te živjeti euharistiju. Stoga je i velika odgovornost klera koji treba odgojiti vjernike jednoj pravoj euharistijskoj pobožnosti.

VII. *Euharistija kao iščekivanje Gospodinova povratka* (str. 91-104). Iščekivanje Kristova povratka ukorijenjeno je u dubine samoga euharistijskog otajstva te je prirodno euharistijskom slavlju. Euharistija izražava samu narav kršćanskog života na zemlji; ona je privilegirani trenutak u kojemu Crkva živi svoju "hodočasničku" dimenziju. Euharistija je hrana putnicima na putu u vječnu domovinu. Ona nas potiče da živimo svjesni eshatološke dimenzije kršćanskog života, tj. da živimo kao hodočasnici, srcem i pogledom prema gore. Naravno, to ne znači da treba biti isključen od onoga što se događa u svijetu. Naprotiv, znači da kršćanin treba usmjeriti vlastiti život prema susretu s Gospodinom te od tog budućeg događaja učiniti središte i svjetlo vlastita životnog puta. Iščekivanje Kristova dolaska nema ništa zajedničko s gnostičkim prezirom svijeta i života. Kršćansko iščekivanje Kristova povratka ne sadrži nikakvu poruku žalosti i straha, nego radosti i nade, budući da se iščekuje Onaj koji donosi puninu života i slobode. Predokus te punine života i potpunog oslobođenja možemo iskusiti već ovdje na zemlji - naravno, u euharistiji.

Zaključujući ovaj prikaz recimo da je knjiga nadasve plod autorova vlastitog duhovnog iskustva. I to bi bila prva velika vrijedost

ove knjige. Drugim riječima, autor, polazeći od vlastita iskustva, uvodi čitatelja u euharistijsko otajstvo pod raznim gledištima. On ne želi knjigu koja na teoretski način obrađuje sakrament euharistije nego nudi seriju meditacija kojima želi kod čitatelja probuditi divljenje i ljubav prema Kristu, prisutnu u euharistijskom otajstvu. Iz ove autorove nakane, proizlazi i druga velika vrijednost knjige. Naime, konkretan i plastičan jezik, potkrijepljen brojnim primjerima, olakšava čitanje knjige te dopušta čitatelju da se osjeti dionikom euharistijskog otajstva. Potom, knjiga je plod velike uronjenosti i uživljenosti u biblijsko-patristički svijet (to je značajka i mnogih drugih Cantalamessinih knjiga!). Autor koristi i izlaže veliku i neprekinutu duhovnu baštinu Katoličke crkve o euharistiji. To bi bila treća vrijednost ove knjige. Naravno, knjiga ima i nedostataka i ograničenja. Jedan od njih bio bi nedostatak spomena (i obrade) drugih aspekata euharistije (objed, gozba, okupljanje zajednice itd.). Potom, sam jezik i stil, osim što su vrijednost knjige, predstavljaju ujedno i njezino ograničenje, budući da zahtijevaju određeno (visoko) poznavanje katoličke nauke obzirom na euharistiju. Ipak, ne sumnjamo da će knjiga u izvanrednom prijevodu fra Josipa Marčevića duhovno koristiti svima koji za njom posegnu.

Mladen Parlov

ISUS KRIST RIJEČ BOŽJA U VREMENU

P. Hünemann, *Jesus Christus Gottes Wort in der Zeit. Eine systematische Christologie*, Aschendorff Verlag Münster 1994, VII.-419 stranica.

Zadaća što ju je Sabor stavio pred teologiju - promišljati i formulirati nauku Crkve o Isusu Kristu na tragu spoznaja suvremene egzegeze i u svjetlu problema suvremenog svijeta - nije iscrpljena velikim zanimanjem za kristologiju sedamdesetih godina. Razvoj znanstveno-tehničkog svijeta, promjene u društvu i problemi što su se javili osamdesetih i devedesetih godina traže nove odgovore i novo promišljanje temeljnih pitanja kristologije u funkciji poslanja Crkve. Danas, u iskustvu pluralističkog društva, teologija kao refleksija vjere treba iznova pokazati koliko Isusu Krist znači suvremenom čovjeku.

Poznati njemački teolog P. Hünemann, dobar poznavatelj posaborske kristološke problematike, koji je i sam sudjelovao u posaborskim raspravama, objavio je 1994. godine svoje značajno kristološko djelo. Kako kaže u predgovoru, ono je plod 20 godišnjeg rada, vezanog uz predavanja u Münsteru i Tübingenu. U izradbi